

75 години
years

Република Северна Македонија
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје

**50. МЕЃУНАРОДНА НАУЧНА
КОНФЕРЕНЦИЈА НА МЕЃУНАРОДНИОТ
СЕМИНАР ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК,
ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА ПРИ УКИМ ВО
СКОПЈЕ**

Охрид, 1 – 3.9.2023 година

75 години
years

СКОПЈЕ, 2024

Република Северна Македонија

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје

**50. МЕЃУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА НА
МЕЃУНАРОДНИОТ СЕМИНАР ЗА МАКЕДОНСКИ
ЈАЗИК, ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА ПРИ УКИМ ВО
СКОПЈЕ**

Охрид, 1 – 3.9.2023 година

75 години
years

За издавачот:

проф. д-р Биљана Ангелова, ректор на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје

50. Меѓународна научна конференција на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура при УКИМ во Скопје

Меѓународен уредувачки одбор:

акад. Ала Шешкен
проф. д-р Макеј Кавка
проф. д-р Данијела Костадиновиќ
проф. д-р Александар Скепаровски
проф. д-р Кристина Николовска
проф. д-р Гордана Алексова
проф. д-р Искра Тасевска Хаџи-Бошкова
м-р Евдокија Илијевска

Јазична редакција:

м-р Лилјана Јовановска
Филаделфија ДООЕЛ

Компјутерска обработка:

Виктор Кочомановски

Печати:

Винсент Графика

Тираж:

150 примероци

Луси Караниколова-Чочоровска
Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип
Филолошки факултет
lusi.karanikolova@ugd.edu.mk

ДАЛИ „РАСКАЗИТЕ“ НА АЦО ШОПОВ СЕ – РАСКАЗИ?

Апстракт: Ацо Шопов е автор на петнаесет прозни текстови, од кои тој, за времето на својот живот објавува само четири. Единаесет се чуваат во ракописната оставнина во Архивот на МАНУ во Скопје. Поетот, и самиот се доживувал единствено како поет, заради што во една прилика ќе рече: „Не сум единствен што пишува само поезија. Другите родови не ме привлекуваат. Зошто е тоа така? Не знам“.

Во оваа статија се обидуваме да ја испитаме „раскажувачката“ постапка на Шопов, според познатите наратолошки експертизи, главно на Владимир Јаковлевич Проп, Ролан Бард и Лисјен Голдман. Имено, за едно раскажување да може да „почне“ да раскажува, нужно е да постои одреден *недостиг*, по кој ликот ќе трага. Потрагата на ликот по вредноста што му недостига ќе биде иницијалниот постулат од кој и според кој ќе направиме обид, заедно со другите нужни лингвистички, структуралистички и наратолошки методи да утврдиме, дали прозните записи на Шопов, односно кои од нив можат да „егзистираат“ како раскази.

Клучни зборови: расказ, лик, нарација, недостиг, кардинална функција.

1. Пристап

За прозните записи на Ацо Шопов се знае дека се петнаесет на број и дека за време на својот живот објавува само четири. Другите единаесет се чуваат во фондот „Ацо Шопов“, во Архивот на МАНУ.

Самиот Шопов истакнува, а и критеријатката тоа го бележи дека, тој е првенствено поет, дека поезијата и стихот како форма се негова доминантна ориентација и преокупација, така што и наспроти таквите информации и квалификации, се обидуваме, во скромната прозна оставнина на поетот, да ги утврдиме т.н. од Атанас Вангелов „елементи на расказноста“.

Поаѓалиште во нашиот третман на „расказноста“ во прозата на Шопов е ставот на Лисјен Голдман, според кој, за да има раскажување, нужно е ликот да трага по одредена вредност, по некаква „висока вредност“ што му недостига, а заради што доаѓа во судир со средината, а понекогаш и со општеството во целост. (Goldman 1967: 44) Она што кај Голдман е потрага по вредност што недостига, кај пионерот во систематското проучување на книжевноста, Владимир Јаковлевич Проп се именува како забрана и оддалечување, функции кои го „поттикнуваат“ раскажувањето во волшебната приказна и имаат улога на провокација и предизвик, за тоа, раскажувањето да може да почне. При сè што експертизата на рускиот формалист се однесува на

структурата на волшебната приказна, функциите што ги предлага тој, „извлечени“ од руските, а „важат“ за сите волшебни приказни на светот, по аналогија може да се однесуваат (барем делумно) и на другите книжевни видови – расказ, новела, па дури и роман. Ја ползуваме и се помагаме и со експертизата на прозниот текст на францускиот структуралист Ролан Барт, така што во прозните состави на Шопов ќе трагаме и по т.н. кардинални функции или јадра, кои го прават скелетот на едно наративно четиво. Присуството или отсуството на наративни јадра, се чини, по најдобар начин ќе покажат дали една таква проза може да се третира за расказ.

Иако опитниот читател на прозата на Шопов е однапред свесен за неможноста овие записи да ги нарече полнокрвни раскази, зашто на прв, „специјалистички“ поглед тие се „поетска проза“, пропагандна проза остварена по партиска задача, есеистика со доминантно длабок и „сочен“ поетски исказ и патеписи со извонредни поетски и поетички наведи, сметавме дека е неопходна темелна, длабинска и тоа, наратолошка анализа, која ќе се обиде да ги извлече „елементите на расказноста“ во нив. Особено што критиката, која беше постојано во чекор со секое издание на Ацо Шопов, во случајот со неговата скромна по квантитет проза, речиси целосно затаила.

Целта е да се утврди кои прозни состави на Ацо Шопов можат да функционираат како раскази, дали воопшто има такви, кои не се тоа и, ако веќе не се раскази да се направи обид попрецизно да се определи видот на нивното литаратурно-теориско постоење.

2. „Елементите на расказноста“

Според Општата теорија на литературата, расказот е книжевен вид на родот епика, што се реализира во проза (раскажување) и е кратко епско дело, што третира еден настан и само делумно опишува/карактеризира еден лик. Тоа е така, зашто во „тесниот“ простор на расказот, „нема време“ за ликот целосно да се развие. „(...) Прозата како книжевна форма, односно како епска книжевна структура, има три основни карактеристични елементи: а) одреден настан; б) раскажувач (наратор); в) слушател (читател, рецепиент). Сепак, прозата претставува една сложена книжевна наративна структура којашто има бројни составни (структурни) елементи како што се фабула, сиже, теми, мотиви, дејства, описи, ликови, актанти, настани, ситуации итн.“ (Младеноски 2014: 115).

Поаѓајќи од многузначајниот постулат на Роман Јакобсон дека науката за литература треба да се занимава со оние оние „нешта“ кои литературата ја прават – литература, па во таа смисла го нуди поимот „литерарност“, Атанас Вангелов подвлекува дека проучувањето на

раскажувањето треба да се ограничи на „расказноста“ која тој ја „дефинира“ како „(...) одлика или некој инвентар од одлики кои даваат за резултат некој расказан текст (=раскажување). Оттаму – раскажувањето е манифестирана, материјална форма на расказноста“ (Вангелов 1996: 7, 8). Елементите на расказноста, тоа се две крупни, стожерни категории, кои се, односно треба да бидат присутни во секое раскажување, па следствено на тоа и во прозните текстови на Шопов: нацрт или план, како што го нарекува Вангелов, а се однесува на структурата или арматурата на раскажувањето и „маса“, која ја пополнува таа структура, благодарение на што се случува или создава раскажување. Бездруго, постулатите на овие категории, своите корени ги имаат во книжевната историја и теорија, тоа на литературолозите им е добро познато, во рускиот формализам и францускиот структурализам и се потпира на анализата на Владимир Јаковлевич Проп¹⁵⁰ применета на сто руски волшебни приказни (според која дефинира класа функции, како стабилни, константни и непроменливи величини и ликови и атрибути на ликовите, како лабилни, односно варијабилни и променливи величини) и на исклучително функционалната експертиза на Ролан Барт, која пак, е изработена по аналогична на реченицата во науката за јазикот и во која текстот е именуван како дискурс, што претставува една огромна, бескрајна реченица, зашто како и во реченицата и во дискурсот (читај-текстот!) треба да постои подмет и прирок, односно лик и настан. И Барт дефинира две класи единици: дистрибутивни, во кои ги вбројува кардиналните функции или јадра и катализите и интегративни, на кои им припаѓаат индициите и информантите. Нашата постапка во обид да се утврдат расказните елементи во расказите на Шопов, од експертизата на Барт ги „ползува“ кардиналните функции, кои се „(...) ‘кризни’, ‘ризични’ наративни точки на кои паѓа одлуката во раскажувањето: дали ќе продолжи, во кој и

¹⁵⁰ Сметаме за потребно на ова место да потсетиме дека, Владимир Јаковлевич Проп, како пионер во анализата на руската сказна, за свои претходници ги има Жозеф Бедие и Александар Веселовски. Првиот е и прв кој се спротивставил на национализацијата на народните приказни, трагајќи по некаква „вечност“, односно универзална структура, според која се градени сите приказни, односно сите раскажувања на светот. Бедие пласира категорија „инваријанта“, која е пандан на концептот „нацрт“ (=план), или стабилна структура, која има схематична природа. И Александар Веселовски во таа смисла зборува за мотив, како најмала единица, од која со умножување е составено раскажувањето. Инваријантата на Бедие и мотивот на Веселовски се универзалии, кои во својата основа се схематични, односно аксиоматични. Според Вангелов, „На Жозеф Бедие и на Александар Веселовски им припаѓа заслугата што први укажаа на универзалната природа на раскажувањето“, но сепак, таа универзална природа, прв во историјата на науката за литература ја покажа токму Владимир Проп. (Види: „Теорија на прозата“, Избор на текстовите, превод и предговор Атанас Вангелов, „Детска радост“, Скопје, 1996 стр. 7–40).

каков правец ќе продолжи или – дали ќе престане. Катализата пак, е она кое ‘постои’ меѓу една и друга кардинална, ‘крстопатна’ функција. Сликвито кажано, едно раскажување се ‘распаѓа’ на серија помали раскажувања кои работат – ‘катализично’. Тие се поправо ‘слаби’ функции (...) Поедноставено – ‘бавниот’ раскажувачки тек е некое дело на катализите, како што ‘брзиот’ е дело на кардиналните функции“ (Вангелов 1996: 37, 38).*

Во нашиот напор за покажување (и можеби и „докажување“) на расказноста во прозните состави на Шопов свесно ги пропуштаме познатите експертизи на Алжирадес Грејмас и на Филип Амон, од едноставна причина што еден реферат од ваков тип не може и нив да ги опфати, но и затоа што самиот расказен потенцијал на овие прозни творби не е доволно податен за тоа. Зашто имено, можеби и ќе може некој прозен текст на Шопов да ја „издржи“ математички и логички прецизната апаратура на Грејмасовиот семиотички четириаголник и да допушти да се образува актанцијален модел и семиологиски да се испитува статусот на ликовите, според Амон, но сметавме дека е сосема доволно ако во некои од расказите препознаеме „недостиг“ и „потрага“ по висока вредност и ако направиме обид да ја „исцртаме“ нивната арматура, дефинирајќи низа од кардинални јадра и катализи меѓу нив. Тоа е солидна основа за да можат „расказите“ на Шопов да се определат како раскази, не дека се неизмерно слаби по квалитет, зашто имаат и тие свои високи вредности, туку дека ако една функционална наративна експертиза, како онаа на Барт се покаже за применлива во прозните четива на Шопов, ќе биде сосема доволно за тие да го потврдат својот расказен капацитет.

3. За „расказите“ на Шопов и за „расказноста“ во „расказите“ на Шопов

За времето на својот релативно краток животен век, Ацо Шопов објавува само четири прозни текстови: „Неколку средби со Ванчо Прќе“ (Нова Македоница, Скопје, год. VI, бр. 1479, петок, 7 октомври, 1949), „Од борбите за Кратово“ (Млад борец, Скопје, год. III., 1 мај, 1946, бр.69, стр.7), „Сончева колона“ (Современост, Скопје, год. IX, април, 1959, бр.4, стр. 284–288) и „Дванаестмината од сончевата колона на младоста“ (Скопје, 1961, Издание на ЦК на НММ, стр. 44 и Млад борец, Скопје, 1983, стр. 49–56).

Од гледна точка на позиционираноста на Шопов во рамките на првата повоена генерација поети во современата македонска

литература, како и од неговата припадност и улога што ја зазема како интелектуалец, општественик и пред сè етаблиран поет, а потоа и дипломат во тогашниот македонски и југословенски општествено-политички и културен контекст, просто вчудоневидува фактот што овие негови објавени прозни текстови не наидуваат на речиси никаков критички одглас. Дури и кога во 1976 година ќе биде објавено репрезентативното издание „Одбрани дела“ од Ацо Шопов, Слободан Мицковиќ во предговорот ќе запише: „Пред сè треба да се има предвид занимливиот факт што Шопов исклучиво се занимава со поезија; во неговото творештво нема никакви навраќања кон прозниот израз, кон некои други начини на исказ, како што најчесто сега се случува со авторите ширум светот, да не ги одбегнуваат можностите за исказ во кој и да е книжевен жанр. Шопов му останува верен на поетскиот збор и низ неговите можности го искажува сето она што како автор го доживува. Тоа е, ни се чини само навестување на тврдењето дека Шопов никогаш не почувствувал недостатност од можностите за исказ во поетска форма. Тоа е, исто така, потврда на една творечка доследност која постојано ја согледуваме во делото на Шопов“ (Мицковиќ 1976: VII). Точно е дека по истекот на првата повоена деценија, поезијата на Шопов, но и на повеќето други поети и писатели веќе почнува да отклонува од првичната мотивска ориентација – војната и колективизацијата, каква што е и темата на овие објавени прозни состави, исто како што е веројатно точно дека малкумина можеле да знаат дека Шопов пишува и запишува текстови во проза, зашто повеќето од нив до ден денес се во ракопис. Ако на сето ова се додаде и фактот што и самиот Шопов експлицитно се изјаснил дека нема наклонетост спрема другите книжевни родови, тогаш отсуството на критичките објави по однос на неговата проза би можеле да бидат оправдани. (Можеби во оваа смисла би била најрелевантна претпоставката дека самиот поет не сакал овие негови записи да го видат светлото на денот, бидејќи нема секој право – да сирне во неговиот „расказен“ свет!)

Кус опис и попис на прозната оставнина на Шопов прави Китанов во книгата „Ацо Шопов – живот и дело“. Оттука имаме можност за увид и прочит на севкупната прозна актива на поетот, што се чува во Архивот на МАНУ. Петнаесетте раскази, како што ги нарекува, Китанов ги подредува хронолошки и според пошироката тематика на: „1. Раскази од детството или од предвоениот живот (2); 2. Раскази од младоста или од војната (6); 3. Раскази од повоениот или од современиот живот (7)“ (Китанов 1998: 195), претходно истакнувајќи дека „Во сите фази од творечкиот и животниот пат, за време на гимназиското школување и војувањето, низ бројните патувања и престои во одделни места и земји по ослободувањето (Русија, Франција, Турција, Африка), она што

оставило траги во сеќавањето и силно ја возбудило творечката фантазија, педантниот Шопов го запишувал и презапишувал во вид на расказ, дневник и патеписна проза“ (Китанов 1998: 194).

Првите два прозни текста на Шопов, „Разделба“ и „Чичко Перо“ се наоѓаат во неговата Тетратка за писмени состави“ (АМАНУ, ФАШ, К.Ш. АЕ 10, автограф со мастило 3 страници и 1,5 страница). Напишани се во 1937 година, кога поетот има 17 години и, според сите карактеристики, тие се токму тоа – писмени состави на талентиран седумнаесетгодишен средношколец. Текстот „Разделба“ ја тематизира разделбата на синот од мајката, односно разделбата на мајката од животот и неутешноста на синот, заради нејзината смрт. Кои се во овој состав елементите на расказноста? Ако за синот мајчинската закрила е висока вредност, тогаш такво нешто отсуствува, зашто тој не трага по неа, туку ја стекнува со раѓање, а ја губи со нејзината смрт. Ако во една идеолошка смисла, за висока вредност се прифати вечноста на задгробниот живот, прашање е дали може да се рече дека мајката е ставена во позиција да „трага“ по неа, кога таа нема улога на субјект во нарацијата? Ако умирањето на мајката се прифати како „оддалечување“, на кое не му претходи „забрана“, тогаш тоа за резултат ја носи – разделбата на мајката од синот, а последица на таа конечност се болката и тагувањето. Имено, она на што овој сочувван писмен состав на Шопов со најран датум може да биде податен е – смртта на мајката (=разделба на мајката и синот) да се определи како функционално јадро, а последиците по синот како катализа. И толку. За да има раскажување, некогаш е доволна само една кардинална функција и една катализа, иако тие треба да се подредат во низа, да образуваат синцир од јадра, пополнети со катализи, што овде не е случај. Текстот „Чичко Перо“ ја опишува разделбата на таткото со синот и тивкото страдање на синот по таткото, кој заминува во потрага по подобар живот. И овој состав има едно јадро и една катализа, исти како и претходниот, а функцијата „оддалечување“ (на таткото) е на самиот крај на раскажувањето. И за двата прозни записа може да се констатира дека имаат елементарни белези на расказ, имаат никулци од елементи на расказност (по едно јадро и по една катализа), располагаат со наратор, и тоа сезнаечки, со по еден настан и по еден нецелосно опишан лик, но сепак не се раскази. Овие два први прозни текста на Ацо Шопов претставуваат само концепт за идни раскази, кои сепак, треба да се „остават“ да бидат тоа што се – писмени состави на средношколецоцот Шопов.

Регистарот на елементите на расказноста во четирите објавени записи со тема од Втората светска војна е побогат од средношколските состави на Шопов, иако и кај нив отсуствува стабилна систематизација,

но квалитативно, мошне многу ги надминуваат оние кои припаѓаат во првата тематска група.

Текстовите „Неколку средби со Ванчо Прќе“ (Нова Македонија: 1949) и „Од борбите во Кратово“ (Млад борец 1946: 7), според својата градба се многу слични, така што сличен е и квантитативниот биланс, па и квалитативноста на „елементите на расказноста“. Имаат вовед, во првиот, тој е пообеман и функционира како опширна дескрипција, која во Проповска смисла на зборот е нулта позиција или почетна ситуација, што се сведува на констатацијата – 0. Различни начини на организација на отпорот против фашизмот. Во експозицијата на вториот текст пак, нема обемно раскажување, односно објаснување, туку искористена е како основа, за од неа да произлезе недостигот – непознавањето на многупримерниот и посветен другар Ване.

И во двата текста се нотира Голдмановата, неопходна за една нарација категорија – потрага по висока вредност. Во првиот, „Неколку средби со Ванчо Прќе“, тоа е сентенцата на Ванчо Прќе упатена до нараторот дека секогаш треба на човек (читај: и на непријател!) да му се гледа право в очи, зашто тоа значи отсуство на страв“, а во вториот, се трага по слободата, во случајот слобода за Кратово, како врховна вредност на битката, но и на човековата егзистенција.

И двата текста имаат иста фокализација – раскажувањето почнува со јас-наратор, а потоа спонтано, некаде кон средината на нарацијата, преоѓа во сезнаечки.

Првиот текст има три кардинални функции и заради поголемата должина нешто повеќе катализи и категории – лигаменти (портретирање и описи), а и во вториот, бројот на јадрата е ист. Во „Неколку средби со Ванчо Прќе“ тоа се: 1. Прва средба со Ванчо Прќе; 2. Заминувањето во партизани (тоа е и последна средба со Ванчо Прќе) и 3. Последната битка на Ванчо Прќе и неговата смрт. Меѓу првото и второто наративно јадро се вгнездени две катализи (= слаби функции): едната ја чини не толку втората средба со Прќе колку неговиот коментар за идејноста во литературата, нешто што за една стабилна нарација е недоволно добро и јасно расказано, веројатно заради авторовата претпоставка дека тоа треба секому да му биде познато, а втората се однесува на третата средба со Прќе, кога тој отворено се спротивставува на директивата за предавање на оружјето на окупаторот, сметајќи го тој чин за предавство.

Вториот текст исто така има три кардинални функции: 1. Ненадејната средба со извонредниот партизански другар Ване; 2. Битката за Кратово и 3. Смртта на Ване. Овде има само две попрепознатливи катализи: катализата – одмор и подготовка за битката за Кратово, меѓу првото и второто јадро и, меѓу второто и третото –

крвничкото однесување на окупаторот и храброста на македонските партизани.

Тоа што со сигурност може да се потврди во овие два текста, а се однесува и на повеќето прозни записи на Шопов е дека, авторот е најјак во она што нараторологијата го нарекува „маса“ што ја пополнува наративната арматура, или ликови и атрибути на ликовите според Проп, односно индиции и информанти, според Барт. Шопов е мошне супериорен кога е во прашање портретирање на лик и функционален опис. Тоа се варијабилните, променливите наративни категории, што Шопов ги ползува обилно, успешно и наративно точно. Така, во првиот текст за Ванчо Прќе, ликот на овој штитски достоинственик солидно се портретира, според параметрите на очигледната идеолошка ангажираност на текстот (тој е авторитетен во партизанска средина, се бунтува против неправдата, има јасни и стабилни источноевропски позиции и храбро гине за слободата на татковината). Многу слично е граден и портретот на Ване. И тој е, иако едвај осумнаесетгодишен младинец, одличен во своите задачи, мотивиран и бестрашен сè до својата последна битка. Она што е речиси уште поизразено кај Шопов како прозен автор е неговата склоност кон дескрипција и тоа, успешна и функционална дескрипција. Неговите описи во овие два текста не се цел за себе, да опишат природа, колку да се направи „пауза во раскажувањето“, туку претставуваат длабок семантички трезор кој го акумулира интегралното значење на текстот во целост: во првиот расказ, ноќта и црните облаци ја невестуваат трагичната смрт на Ванчо Прќе, а описот, што е епилог на текстот во кој „(...) на широко поле (...) се златееја во реката првите зраци на сонцето“ (Нова Македонија, 1949) е индиција во потесна смисла, според вокабуларот на Барт и ја имплицира слободата, во која смртта на јунакот е голем влог. И во текстот за битката за Кратово, во еден мошне солиден опис, непосредно пред битката се опишува пролетното утро, што е асоцијација на очекуваната слобода.

Она што на овие два текста им дава карактер на расказ е постоењето на – потрага по висока вредност, и тоа таква вредност што продуцира универзално значење. Се трага по бестрашност (да се гледа човек во очи!) за да се постигне слободата и се трага по – слобода! Тоа би било речиси доволно за еден расказ да опстане како таков и без задоволителното присуство на двата вида елементи на расказност, заедно со истакнатата наклонетост на авторот кон портретирање и дескрипција и сосема легитимната промена на нараторската диоптрија, од јас-наратор во омнисцент. Но, она што го нарушува комплетниот впечаток на заокружен расказ е, испрекинатоста на ткаежот на наразијата (наразијата станува на места аморфна, „ткаењето“ на низата

зазема насоки на неправилност) и брзината во претставувањето на настаните, кои, треба да се признае, зафаќаат не мал временски опсег (во првиот текст се раскажуваат настани во период од три години 1940–1943). Впечатокот на стамен расказ овде е делумно нарушен и со очигледната ангажираност на раскажувањето, кое пак, од друга страна не навлегува во очекуваната педагогичност, што е иманентна за таков тип литература. Оттука, потпирајќи се на нашата анализа, се охрабруваме овие два прозни текста на Шопов да ги наречеме потенцијални раскази, или прозни текстови со висок потенцијал на „расказност“.

Записот во проза „**Сончева колона**“ е објавен во списанието „Современост“ бр.4 во 1959 година и, како што бележи авторот уште во воведот, насловот е позајмен од истоимената балада на Блаже Конески, првпат објавена во списанието „Нов ден“ бр. 2, во 1945 година. На мислење сме дека, станува збор за своевидна историска метафикција, хроника со нагласен психолошки призвук, каде што авторот во изборот на проблемот што ќе го третира, се фокусира на три пункта, на трократната смрт на: партизанскиот другар – земјак, на антропоморфизираниот шинел на окупаторот и на другарката – партизанка „со очи на срна“ во која бил вљубен сиот одред. Мисловната разработка на проблемот, во случајот смрт, поточно сведочење на смртта е направено со психологизирање, односно развиена контемплација (која мошне многу наликува на контемплациите на Никола од романот „Две Марии“ (1956) на Славко Јаневски) на секоја засведочена смрт поодделно, така што аргументациите што ги дава авторот сосема го задоволуваат и критериумот естетичност, иманентен за прозните записи на Шопов.

Текстот „Сончева колона на младоста“ првпат е објавен во книга, како посебно издание на Централниот комитет на народната младина на Македонија во 1961 година во Скопје. Станува збор за подолга, во основа поетска проза, чија анализа покажува висока доза на хибридноста: присутни се драмски елементи (10 дидаскалии), 13 кардинални функции, 12 катализи и 12 кратки биографии на дванаесетте застрелани ваташки младинци.

Воведот на оваа проза има почетна ситуација (во Проповска смисла), што ја сведуваме на констатацијата: 0. Атмосферата во Ваташа пред крвавиот пир на фашистите. Според својот жанровски карактер, оваа нулта функција во текстот наликува на опширна дидаскалија со доминантен лирски тон. И такви „дидаскалии“ во текстот има вкупно 10: „Пак неколку удари. Две неми болки во аголот на кафеаната, две безгласни гушнувања со погледот“ (Шопов 1961). Или: „Крвникот шета во тишината, тишината ечи од злочин. Напнато исчекување, тежок

крцкот на цокулите, рапав нож на гласот“ (Шопов 1961). Овој, во структурата на наративниот текст вметнат драмски елемент има лирска специфична тежина, зашто е исполнет со моќна метафора, персонификација и оксиморон. По однос на кардиналните функции и нивното квантифицирање, наидовме на дилемата дали да се сведат на две: сослушување и стрелање или 12 сослушувања и едно масовно стрелање. Имајќи предвид дека, наратологијата „допушта“ да се определуваат покрупни и подетални јадра, нивниот број не пречи да се констатира базичниот наративен карактер на овој текст. Нашата определба во оваа смисла е да прифатиме 13 кардинални функции, зашто на нив се накалемуваат, барем квантитативно и 12 „паразитски“ функции – катализи, кои всушност претставуваат 12 реминисценции на младите ваташани за почетоците на активниот отпор против окупаторот, заедно со решителноста да се застане и остане на праведната страна на историјата. Во контекстот на речиси секоја катализа, присутни се и индиции во потесна смисла (според Барт), кои во своето опкружување звучат поетски, имаат нагласен лирски призивок: „Имам 20 години. И во сите денови што ќе идат ќе имам дваесет години. Во времето што тече јас сум бран што мирува“ (Шопов 1961) Или: „Чумо, ќе те расчумиме. Црнино, ќе те зацрниме. Дену, ќе те раздениме. За да земјува земјата наша, за да векува нашиот век“ (Шопов 1961). Последната индиција која ни помалку ни повеќе е чиста (нестихувана) поезија, има карактер на порака и наравоучение, се разбира, без ниту трошка дидактика: „Ако не ве препознаат мајките, ќе ве препознае земјата, ќе ве препознае колоната во која мртви чекорите. Непрегледната сончева колона на младоста“ (Шопов 1961). Портретирањето на ликовите – дванаесетте млади ваташани е индиректно, преку дејството, преку нивната храброст и, тоа се заокружува преку нивните одделни биографии, на крајот од текстот.

Суштинскиот елемент на расказноста – потрагата по висока вредност, во оваа проза на Шопов го има во секој ред: се трага по слобода, потрагата продолжува и по смртта, сè до конечната слобода! Токму заради оваа можност прецизно да се определи вредноста по која се трага, тешкотијата при определувањето на жанрот на овој текст станува уште поголема: тој не е само расказ, туку прозен текст, со расказни, драмски, лирски и фактографски елементи. Се работи за еден хетероген жанр, во кој формата е расказна, тонот е лирски, темпоралните отсечки се драмски, и сето тоа поткрепено со биографски податоци. Наједноставно кажано, станува збор за поетска проза со примеси на драматичност и фактографија.

Во последната тематска група текстови во проза на Шопов, од повоениот, односно од современиот живот, се вбројуваат седум записи од времето на неговиот престој во Париз (1953), Истанбул (1953) и

Сенегал (1971 – 1875). Текстот „Беше околу десет часот преткладне...“ (без наслов) (АМАНУ, ФАШ, К. III. АЕ, 4,4 л., машинопис) е вистинска патеписна проза на елоквентен интелектуалец, со нагласен книжевен талент. Шопов го опишува своето пристигнување на студиски престој во Париз, според легитимните барања на овој книжевно-публицистички жанр. Патописот е структуриран така што ги пренесува впечатоците од еден париски ден, мошне умешно, со исклучителна прецизност и без непотребно одолговлекување и запаѓање во баналности, што се потврдува колку со оптималната должина на текстот, толку и со умешноста да се задржи вниманието на читателот.

Од носачот на железничката станица и таксистот, продавачите, келнерите и нивниот менталитет; преку вревата, шаренилото и хаосот на Латинскиот квартал, елегантните и вообразени дами со расни кучиња облечени во волнена облека, па жената што проси и вревата и шаренилото на улицата „Ривали“, сè до субјективното лично негодување против транспарентната пропаганда на католичката црква и личната скепса во кафеаната „Дипан“ на булеварот „Сен Мишел“: „(...) Како ќе успеам да проникнам во сето тоа, како ќе успеам да ја доловам смислата на сите појави што така шаренолико се разливаа по сите париски булевари и улици. Едно големо прашање лебдеше пред моите очи: како?“ Освен овие два, во овој патопис се наидува на уште еден изразен личен став на авторот, предизвикан од Србите кои се отуѓуваат од татковината, за да бараат туѓинска помош и закрила, на што, авторот е особено критички настроен. Впрочем, сè што може да се види во Париз во еден ден е претставено од субјективни позиции, заклучно со почетокот на париската ноќ, со дамите во балски фустани, со уличните жени, со посетителите на киното. Сè што е запишано и опишано овде е реално, доживеано и допадливо за читателот.

Заглавието на текстот „Три средби“ (АМАНУ, ФАШ, К. III. АЕ, 43, машинопис 8 л.) е зададен од самиот Шопов. Тој е единствениот, за кој без колебање може да се рече дека е расказ, *par excellence*. Овде навистина се случуваат најавените во насловот три средби, што се едновременно и кардинални функции: прва средба со сликарот Лисјен Доше во кафеаната „Ротонд“, втора средба со таинствениот сликар во неговиот дом и трета средба со неговата ќерка-проститутка, Кристијан Доше. Меѓу нив се најлегитимно подредени катализи: меѓу првото и второто јадро тоа е куртуазниот разговор на јас-нараторот со таинствениот сликар во кафеаната и поканата на сликарот да го посети во неговиот дом, а меѓу второто и третото јадро – разгледувањето на делата на уметникот, со посебен акцент на портретот на неговата ќерка. Во оваа катализа е загатнат и неопходниот за една нарација – прицеп на каузалитет: кога еден наративен енетитет еднаш ќе се појави,

предизвикувајќи внимание, како причина, тој за последица ќе има барем уште една манифестација на друго место во текстот. Бездруго, тоа се однесува на сликата – портрет на Кристијан Доше и нејзините впечатливи очи, благодарение на кои, јас-раскажувачот ќе ја препознае како проститутка на нечистата париска улица Сен Дени.

Расказноста на овој прозен текст на Шопов се потврдува уште во воведот. Раскажувањето почнува спокојно и спонтано, со извонреден опис на една зимска париска ноќ, со што всушност се постигнува универзален, општ впечаток дека секоја зимска ноќ во Париз е токму таква. Описот на ноќта во Париз не е опис со отежната семантика што би ја имплицирала наративната маса на текстот, туку функционира како почетна ситуација, односно нулта функција, според вокабуларот на Проп. На него се надоврзува описот на кафеаните „Ротонд“ и „Дом“, кои се всушност информанти, кажано со јазикот на Барт.

Портретирањето на ликот на уметникот Лисјен Доше пак, што теоретски, како што веќе се кажа, претставува силна страна во прозниот дискурс на Шопов е изведено речиси беспрекорно, според легитимните постапки на карактеризација на лик: директно портретирање, со информанти, според Барт, односно атрибути на лик, според Проп, тогаш кога јас-нараторот го набљудува оддалеку – тој е висок и слаб, но тром, со црвеникава и делумно побелена коса, има крупни црни очи (кои се „повторуваат“ кај неговата ќерка), остри како нож, заканувачки и сурови и индиректно портретирање преку дејството, преку неговото однесување – тој е воздржан, достоинствен, па затоа и таинствен. Портретот на сликарот се заокружува низ дијалогот на неговата ќерка со нараторот, со информантите за пропаднатиот семен живот и кариера на Лисјен Доше, што се причина девојката да се оддаде на проституција.

Во епилогот на расказот конечно се соопштува причината за таинственоста и тегобноста на уметникот, што ја провоцираат и ја продуцираат високата вредност по која се трага, а мора/треба да биде присутна во една нарација, за таа да може да биде/стане нарација во вистинска смисла. Тоа е иманентната човекова потреба да се трага по непознатото, вроденото кај секој човек љубопитство спрема таинственото и човечката димензија на таа потрага – можноста да се помогне. Токму универзалноста на високата вредност по која се трага, ни дава за право, овој сè уште необјавен прозен запис на Шопов да го наречеме расказ.

Уште еден текст на Шопов е со тема од парискиот живот, „Кога сонцето огрее над Париз“ (АМАНУ, ФАШ, К.Ш. АЕ, 44, машинопис 4 л.). Станува збор за есеистичка проза, каде што се тематизира врховниот париски атрибут – светлината, овој пат од перспектива на нејзината „варијанта“ – сончевина во зима. Убавината на градот на светлината,

Шопов, мисловно ја разработува така што, на себесвојствен начин, повеќекратно ја ползува анафоричната реченица „Кога сонцето огрее над Париз“, која на ова есеистично четиво му дава белег на поетска ритмичност. Со секоја повторна употреба на оваа „наративна“ анафора, се воведува нова содржина, која го опишува градот: првпат, тоа се булеварите и плоштадите и нивната чудесна убавина под зимската сончевина; вторпат тоа се седумдесетте илјади сликари од најразлична провиниенција, кои во секој париски агол наоѓаат инспирација за својата уметност, па рибарите, кои ги запоседуваат бреговите на Сена. Најмногу простор им е отстапен па случувањата на терасите на кафеаните, каде што младината води жестоки дискусии – за екстернистите и нивната „демократичност“ и за кубизмот, по однос на кои авторот не зазема субјективен став, туку ги интерпретира аргументите на нивните поддржувачи и противници, користејќи ја алатката – аргументирање, како својствена за жанрот есеј. И најпосле, на крај, мошне прилично и достоинствено се претставени париските бездомници, чиј менталитет – да не крадат, туку да го земаат она што на другите не им е потребно е мошне впечатливо раскажано.

Иако на „прв поглед“ оваа проза на Шопов може да „заведе“ во насока таа да се доживее како патопис, сепак, се работи за есеј – со висока доза на естетичност, со субјективно видување на париската убавина и со елементи на аргументација, а со отсуство на пристрасност. И, вреди да се признае дека во сето тоа, се назира поетот Шопов.

Три прозни текста на Шопов се со тема од неговиот престој во Истанбул. По однос на книжевниот жанр на кој им припаѓаат, само за еден од нив „Во купето бевме неколку души“ (без наслов) (АМАНУ, ФАШ, К.Ш. А.Е, 40, машинопис 5 л.)“ не може прецизно да се специфицира жанрот на кој му припаѓа, додека другите два „Во Истанбул туристите се среќаваат“ (без наслов) (АМАНУ, ФАШ, К.Ш. А.Е, 41, машинопис, 4 л.)“ и „Во Истанбул има десетина убави улици“ (без наслов) (АМАНУ, ФАШ, К. Ш. А.Е, 42, машинопис 4 л.) се патописи.

Обидот да го „издржи“ третманот на расказ, текстот „Во купето бевме неколку души...“ се покажа неуспешен. Во него има нулта функција, според Проп, или сосем кус вовед како почетна ситуација: 0. Атмосферата во купето на возот што патува за Истанбул. Карактеризацијата на ликовите на патниците се прави така што, најопстојно се опишува ликот на светогорскиот монах со руско потекло Иван Сорокин, кој „(...) не знае ништо за својата земја“, двајцата Швајцарци само се споменуваат, а Италијанката се опишува така што се истакнува нејзината младост и, преку еден настан, нејзината неодговорност. Овие карактеризации немаат никаква улога во натамошниот тек на наративот, освен ликот на кондуктерот, кој

подоцна се придружува на ова друштво. Она што може делумно да се потврди како кардинална функција е афирмативниот коментар на кондуктерот за Југославија и Југословените, дека се „независни“ и не им служат ниту на Истокот ниту на Западот, а преку тоа и да се прецизира евентуалната висока вредност по која трага во текстот: да се испита, да се дознае мислењето и ставот на другите по однос на „нашата земја“. На првото кардинално јадро се надоврзуваат две катализи: а) нашинци во Истанбул, кои, секој обид да се уверат дека во татковината е сè во ред го сметаат за конспирација и б) средбата со Мариовецот во Истанбул, кој не знае и не сака да знае дека живејачката во татковината е сосема пристојна и безбедна. Кардинална функција бр. 2 е посетата на домот на кондуктерот и средбата на јас-нараторот со неговите пријатели (ја определуваме како кардинална, оти таа средба можела и да не се оствари). Катализа, која се накалемува на ова јадро во нарацијата е изразената скепса на еден дискусант на таа средба по однос на антифашистичката ослободителна борба на Југославија. Тука се придружува и еден информант, веста во истанбулските весници дека југословенската војска влегла во Трст, заедно со сатисфакцијата на јас-нараторот што овој настан совпаѓа со неговите обиди позитивно да се влијае на дијаспората и светот по однос на вистината за татковината.

Затоа што овој запис дава приказ колку на лични, толку и на општествени случувања, тој, според своите карактеристики стои на граница меѓу дневнички запис и мемоарска проза, а не може да се каже дека наликува на есеј, зашто освен обидите за аргументација на личните и ставовите на соговорниците, авторот не прави субјективна разработка на проблемот што се тематизира. Во таа смисла, склони сме, овој запис на Шопов да го определиме како хибридна проза, која стои на граница меѓу дневник и мемоар, со мошне лабилни елементи на расказност, преку кои експлицитно доаѓа до израз искрената и висока цел на авторот – да се прави позитивна пропаганда за животот во татковината.

Текстот „Во Истанбул туристите се среќаваат...“, според сите свои карактеристики е патопис – субјективен опис на еден дел од престојот на авторот во Истанбул, каде што се внесени лични доживувања и, секако, претходни знаења за градот. Мошне сликовито и живописно, Шопов го слика помалку популарниот за туристите европски дел од Истанбул, Ејуповата џамија, Ејуповото гробје, вметнувајќи тука и лични размислувања за офицерот Пјер Лоти, според кој е наречена најпопуларната кафеана во овој дел на градот и живо пренесувајќи ги своите гледишта за ликовите од неговиот роман „Азијада“. Заедно со одлично доловеното доживување на интимниот Истанбул, како што Шопов го нарекува Ејуп, каде што најсилен акцент е ставен на фотографијата од Пјер Лоти, што гостилничарот ќе му ја покаже на

авторот, во патописот, сосема оправдано, вметнати се и низа информации, кои го претставуваат менталитетот, колку на домородното население, толку и на културниот шок на туристите од Западот, затоа што не служат алкохол во „Пјер Лоти“, туку само кафе и чај, затоа што заминувањето на штрковите е настан со посебно значење, бидејќи е сметаат за побожни птици, итн.

Патопис за Истанбул е и текстот „Во Истанбул има десетина убави улици“, кој се одликува со беспрекорна дескриптивност, живо и реалистично раскажување и дискретно изразени лични ставови и размислувања, според иманентните барањата на овој литературно-публицистички жанр. Опишано е сето она што реално може да се види во еден истанбулски ден, најнапред од птичја перспектива (град на повеќе ридови, на два континента, разделени од Босфор; потоа високи куќи со широки прозорци, колосални џамии со високи минариња, Капали Чаршија и нејзините полукружни камени плочи), потенцирајќи го личниот впечаток на нестварна убавина, а потоа и не толку величествениот град, долу, на улиците, во вистинската реалност, движејќи се по замислената патека до истанбулскиот хиподром Ат Мејдан (скап хотел со лоши услови за престој, млекарот и неговиот тенор, па старинарот, касапот, лебарот, салепцијата, ситните трговци, весникарот; па лукавите истанбулски домаќинки, кои штедат време, купувајќи со корпи, пуштени на јаже од прозорецот на улицата, па вриежот од луѓе во чајцилниците, мноштвото тезги за ситна трговија и коцка). Овие дескрипции, освен што се сликовити и исклучително елоквентни, уште се одликуваат и со доза на шармантност (тенорот на млекарот, дефилето од трговци низ улицата), што само ја потврдува раскажувачката (и опишувачка) опитност на Шопов. Особено нагласен субјективен, во случајот морализаторски став зазема авторот тогаш кога ги опишува турканиците пред прозорците на јавните куќи, во кои можел да влезе само тој што ќе покаже интерес. Личен печат на кажувањето (и раскажувањето) се дава и тогаш кога се опишува замислената пантомимичарка Теодора, по која воздивнувале мнозина истанбулски великодостојници на нејзините настапи во Ат Мејдан, што се карактеризира и со доза на сентименталност.

Последниот прозен текст што постои во интегрална форма, во ракопис е „Убавата домаќинка на авионот“ (без наслов) (АМАНУ, ФАШ, К.Ш. АУ 58, автограф со мастило, 6 страници), каде што станува збор за авторовото пристигнување во Дакар, како амбасадор на СФРЈ во Сенегал. Се работи за патопис, според сите параметри на жанрот, во кој, како и оние за Париз и Истанбул истакнато е сè она го привлечно вниманието на авторот, проследено со низа субјективни гледања, доживувања, впечатоци и чувства и со тенденција за темелност, што е

одлика на целата патописна проза на Шопов. Овде нема ништо, ниту повеќе, ниту помалку од другите патописи, освен техничкиот податок дека овој патопис е поделен од авторот на две безимени поглавја. Регистарот на географски и архитектонски топоними, проследени со повремени коментари со субјективен карактер, според редоследот на кажувањето изгледа вака: вознемиреност од неизвесноста да се престојува во Црна Африка; информации и преданија за менталитетот во Сенегал; првите впечатоци за ридот Мамел и неподносливата горештина; опис на коришотот – добро асфалтираниот пат покрај брегот на океанот што се обвива околу целиот град; светилникот на Мамел, највисоките рид (само 300 м) во Сенегал; Дакар или „мал Париз“, заедно со драстичната позитивна промена на впечатокот. Второ поглавје: беспрекорни, раскошни резиденции; поранешни села, сега центар на Дакар; главнатата авенија и нејзиното шаренило од бои; зимзелените дрвја, модерните продавници за разна стока; Плоштадот на независноста и релјефот што го симболизира француско-сенегалското братство; Министерството за надворешни работи, агенции, компании, Палатата на претседателот; туристите; шарените птици со чудни крикови; дакарското пристаниште и високите бродски такси, од кои се полни државниот буџет; мирисот на риба, развиен риболов и индустрија за преработка на риба; квартот на сиромашните – Межино/е и неговиот менталитет, поткрепен со предрасуди и преданија за жената што се смета за неуспешна и се протерува од дома ако ѝ падне детето од грбот, заедно со кошницата со овошје на глава; бакобаните – продавниците на Мавританците со разновидна стока; каналите споени со океанот и нивната непријатна миризба; најголемата џамија во Дакар; амбасадорската резиденција; ниското и безизразно дакарско ноќно небо; разденувањето во Дакар; врвлицата од луѓе по дакарските улици; почетокот на еден обичен ден во Дакар. Такво е сижето на овој патопис, со сета негова сликовитост, чувство на интензивна доживеаност и, се разбира, и за опитниот читател, впечатокот на висока доза на естетско задоволство.

Анализата покажа дека од т.н. елементи на расказност, во оние прозни текстови на Шопов што имаат потенцијал на расказ, повеќе се препознаваат преку анализата на Барт, додека моделот на Проп е главно применлив според нулта функција или почетна ситуација.

4. Коментар

Квалитативниот биланс од наративните текстови на Шопов е таков што разликуваме, еден расказ, во вистинска смисла на зборот („Три средби“), два прозни текста со висок расказен потенцијал („Неколку средби со Ванчо Прќе“ и „Од борбите во Кратово“), два есеја („Сончева колона“ и „Кога сонцето огрее над Париз“), 4 патописи („Беше околу десет часот претпладне“, „Во Истанбул туристите се среќаваат“, „Во Истанбул има десетина убави улици“ и „Убавата домаќинка на авионот“), една поетска проза со примеси на драматичност и фактографија („Сончева колона на младоста“), една, т.н. „хибридна проза“, своевидна комбинација од дневнички запис и мемоар, со нестабилни елементи на расказност („Во купето бевме неколку души“) и два писмени состави од средношколското доба на Шопов („Разделба“ и „Чичко Перо“). Во овој наш обид за жанровска квалификација на прозата на Шопов недостигаат уште текстовите „Герои од Македонија“¹⁵¹, „Колоната и не примети...“ (без наслов) (АМАНУ, ФАШ, К.Ш. АЕ 39, автограф со мастило, 1,5 л.) и „Неговата десетина имаше задача...“ (без наслов)(недовршен расказ)(АМАНУ, ФАШ, К.Ш.АЕ 39, автограф со мастило, половина лист), во кои немавме можност да направиме увид.

Прозниот капацитет на Шопов воопшто не е за потценување. Зашто имено, речиси во сите текстови, па дури и во оние од неговиот младешки период, очигледен е, пред сè талентот и склоноста кон литературно вообличување на стварноста и интимниот свет, а потоа и начинот на тоа вообличување, што открива умешност за линеарно кажување, искажување и раскажување. Многу човечност има во тие расказни редови, мошне многу се открива и разоткрива обичноста на една вредна, посветена и образована личност, која и на ваков начин остава белег за себе и за времето во кое живее. Во прозниот стил на Шопов забележителна е ерудитивноста, наклонетоста кон наративните процеси – портретирање и дескрипција и нецелосна доследност, кога е во прашање следењето на текот на наративот во потесна смисла (= кардиналните јадра, според Барт). Она што за опитниот читател е многу провокативно е – латентно изразената чувствителност, и склоноста кон краткост во кажувањето (= кога со малку се кажува многу), што бездруго го открива и разоткрива поетот Шопов. Впрочем, како и за Конески, и за Шопов може да се рече дека поетот интензивно го „има“ и во прозата. Поопитен е во карактеризацијата на ликовите и пејзажирањето, присутни се, во некои прозни текстови (особено во „Сончева колона на младоста“) речиси експлицитни тропи, но тоа не значи дека неговите прозни текстови, освен поетичноста немаат и други естетски квалитети.

¹⁵¹ „Герои од Македонија“, Положај, Огин.18. VIII.1944, 4–5, 14–15.

Расказот „Три средби“ и, како што ги нарековме „потенцијалните раскази“ – „Неколку средби со Ванчо Прке“ и „Од борбите за Кратово“ се заокружени, издржани прозни творби, а такви се и есеите и патописите: задоволство е нивното исчитување, а длабоко сме убедени дека таков би бил дури и нивниот евентуален училишен третман.

Го изразуваме нашето длабоко убедување дека прозата на Шопов го заслужува светлото на денот и, како таква, не само што нема да го наруши неговото реноме на капитален македонски поет ами мошне многу ќе ја збогати рецепцијата и за раскажувачот, интелектуалецот и Човекот – Ацо Шопов.

Користена литература

Андоновски Венко 2011: *О(А)брукција на теоријата*, Том 1: *Жива семиотика*, Галикул, Скопје.

Барт Ролан 1996: „Увод во структуралната анализа на раскажувањата“, *Теорија на прозајата*, избор на текстовите, превод и предговор Атанас Вангелов, Детска радост, Скопје, 129–177.

Вангелов Атанас 1996: „Елементи на расказноста“, *Теорија на прозајата*, избор на текстовите, превод и предговор Атанас Вангелов, Детска радост, Скопје, 7–40.

Караниколова Луси 2010: *Описој во прозајата*, авторско издание, Скопје.

Китанов Блаже 1998: *Ацо Шојов: живој и дело*, Култура, Скопје.

Мицковиќ Слободан 1976: *Ацо Шојов*, Ацо Шопов, Одбрани дела, Книга прва, Поезија, Мисла, Скопје, V–XV.

Младеноски Ранко 2014: *Деконструкција на ликој*, Македонска реч, Скопје.

Младеноски Ранко 2018: *Теорија на прозајата*, Универзитет „Гоце Делчев“, Филолошки факултет, Штип.

Goldman Lisjen 1967: *Za sociologiju romana*, Kultura, Beograd.

<https://www.acosopov.com/> (пристапено на: 12.7.2023).

Prop Vladimir 1982: *Morfologija bajke*, Prosveta, Beograd.

СОДРЖИНА

ЛИНГВИСТИЧКА СЕКЦИЈА

На јубиларите – Мисирков и Шопов

Димитар Пандев МИСИРКОВ И МАКЕДОНИСТИТЕ (Окружението на Мисирков).....	5
Јордана С. Марковиќ ЛИНГВИСТИЧКА ТЕРМИНОЛОГИЈА К. МИСИРКОВА У СВЕТЛУ БОРБЕ ЗА КЊИЖЕВНИ ЈЕЗИК.....	18
Максим Каранфиловски ПОЕЗИЈАТА НА АЦО ШОПОВ ВО ПРЕВОДИТЕ НА ПОЛСКИ И НА УКРАИНСКИ ЈАЗИК.....	28
Николче Мицкоски КОЛОКАЦИИТЕ ВО ПОЕЗИЈАТА НА АЦО ШОПОВ.....	34
Лилјана Пандева АДВЕРБИЈАЛИЗАЦИЈАТА ВО ПОЕЗИЈАТА НА ШОПОВ.....	44
Марија Пандева, Марија Антевска, Андријана Павлова МИСИРКОВ, РАЦИН И ШОПОВ ВО ДИГИТАЛНИОТ ПРОСТОР: СОСТОЈБИ И ПЕРСПЕКТИВИ.....	48
Филип Белчев УЛОГАТА НА МИСИРКОВ ЗА ЈАЗИКОТ ВО ВРЕМЕ НА ТУЃИ ПРОПАГАНДИ.....	61

**Етимологија – Лингвистичка географија – Историја на
македонскиот јазик – Современ македонски јазик**

Jussi Nuorluoto O NEKIM AREALNIM I KRONOLOÅ KIM PITANJIMA I VEZI SA »ZAPADNIM I ISTOÄENIM IZOGLOSAMA« NA NAJJUŹNIJEM JUGU SLAVENSKOGA JEZIČNOG PROSTORA.....	67
Билјана Маринова ПРАВОПИСНИТЕ РЕШЕНИЈА И ПРАКТИКИ ОД 19 ВЕК КАКО ДОБРА ОСНОВА ЗА ПРВАТА СТАНДАРДИЗАЦИЈА НА МАКЕДОНСКИОТ ПИСМЕН ЈАЗИК.....	78
Зоран Спасовски ЗА ИСТОРИСКИОТ РАЗВОЈ НА ПРЕЗИМЕНСКИОТ МОДЕЛ НА -ОВСКИ/-ЕВСКИ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК.....	96
Александра Гецовска ФИТОНИМИТЕ – ПРЕДИЗВИК ВО МАКЕДОНСКАТА ЕТИМОЛОГИЈА.....	105
Звонко Никодиновски СЕМИОЛОШКА СЕМАНТИЧКА АНАЛИЗА НА ГЛАГОЛОТ „КАЖУВА“ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК – ПРВ ДЕЛ –.....	128
Бојан Петревски СУБОРДИНИРАНИ ВО СУБОРДИНИРАНИ ДЕЛ-РЕЧЕНИЦИ.....	139
Симон Саздов ЗА ДУБЛЕТНИТЕ ФОРМИ ВО МАКЕДОНСКИОТ СТАНДАРДЕН ЈАЗИК.....	150
Андријана Павлова ЗА ЈАЗИЧНИТЕ КАРАКТЕРИСТИКИ НА НЕКОИ ИЗМАМИ НА СОЦИЈАЛНИТЕ МРЕЖИ.....	162

Biljana Mirčevska-Boševa, Katerina Veljanovska, Ivana Vidović Bolt
RJEV PTICA O LJUDSKIM OSOBINAMA
ORNITONIMSKI FRAZEMI U HRVATSKOM,
MAKEDONSKOM I POLJSKOM JEZIKU.....171

Слободан Новокмет
СТЕРЕОТИПИ О ЖИВОТИЊАМА У СРПСКОЈ И
МАКЕДОНСКОЈ ЈЕЗИЧКОЈ СЛИЦИ СВЕТА*.....183

Лидија Тантуровска, Зоя Шенгюдер
АНАЛИЗА НА НЕКОИ АНТОНИМНИ ВРСКИ ВО
ПОСЛОВИЦИТЕ ВО МАКЕДОНСКИОТ И ВО
ТУРСКИОТ ЈАЗИК.....196

Сунчица Трифуновска-Јаниќ, Душко Деспотовски
СЕМАНТИКАТА НА ДЕЛ ОД ГЛАГОЛИТЕ КОИ ЗНАЧАТ
ДВИЖЕЊЕ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК И СПОРЕДБА
СО ДРУГИТЕ ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ЈАЗИЦИ.....206

Македонскиот јазик наспрема другите јазици

Радица Никодиновска
ПРЕДАВАЊЕТО НА КУЛТУРЕМИТЕ ВО
ИТАЛИЈАНСКИОТ ПРЕВОД НА ДРАМАТА
„ДЕМОНОТ ОД ДЕБАР МААЛО“
ОД ГОРАН СТЕФАНОВСКИ.....217

Борче Арсов, Катарина Ѓурчевска-Атанасовска
ЗА ЕКСПРЕСИВНАТА ЛЕКСИКА ВО ДРАМИТЕ НА
ГОРАН СТЕФАНОВСКИ И ЗА НЕЈЗИНИТЕ
ЕКВИВАЛЕНТИ ВО ПРЕВОДИТЕ НА АНГЛИСКИ
ЈАЗИК.....232

Бисера Станкова
ДАЛИ СЛОГАНИТЕ ДАВААТ КРИЛЈА?
Контрастивна германско-македонска анализа.....245

СЕКЦИЈА ЗА ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА

Ала Шешкен ПОЕЗИЈАТА НА АЦО ШОПОВ ВО ФОРМИРАЊЕТО И РАЗВОЈОТ НА МАКЕДОНСКАТА ЛИТЕРАТУРА.....	262
Људмил Спасов ЗОШТО ВЛАДА УРОШЕВИЌ ГО ПРЕВЕДЕ НА СРПСКИ ЈАЗИК ЗБОРОТ/ПОИМОТ „НЕБИДНИНА“ ОД ИСТОИМЕНАТА ПЕСНА НА АЦО ШОПОВ СО ЗБОРОТ „КОБ“?.....	266
Димитар Пандев УНИВЕРЗУМОТ НА ШОПОВ (со посебен осврт на „Јус-универзумот“).....	276
Maciej Kawka ЗАБЕЛЕШКИ И РАЗМИСЛИ ЗА ПОЕЗИЈАТА НА АЦО ШОПОВ И ЗА НЕГОВАТА КНИГА Z NAJSTARSZEGO I NAJCZYSTSZEGO ŚWIATŁA SŁONECZNEGO /ОД НАЈСТАРА И НАЈЧИСТА СОНЧЕВИНА.....	285
Славица Србиновска РЕФЛЕКСИИ ЗА УЛОГАТА НА ОТСУСТВОТО И НА ПРАЗНИНАТА ВО ПОЕЗИЈАТА НА АЦО ШОПОВ.....	294
Весна Мојсова-Чепишевска МАКЕДОНСКОТО ЦРНО СОНЦЕ.....	304
Марија Ѓорѓиева-Димова АПОСТРОФИЧНОТО ПЕЕЊЕ НА АЦО ШОПОВ.....	311
Љиљана Д. Бајић, Наташа Б. Станковић Шошо СТВАРАЛАЧКА ВИЗИЈА АФРИКЕ У ЦИКЛУСУ ПЕСАМА КАО <i>АФРИЧКО СУНЦЕ У ОКЕАН</i> АЦЕ ШОПОВА И ОДЉОМЦИМА ИЗ ПУТОПИСА АФРИКА РАСТКА ПЕТРОВИЃА.....	327
Намита Субиото, Бисерка Бобнар АЦО ШОПОВ И „ЦИЦИБАН“.....	339

Луси Караниколова-Чочоровска ДАЛИ „РАСКАЗИТЕ“ НА АЦО ШОПОВ СЕ – РАСКАЗИ?.....	353
Мирјана М. Бечејски ТАМНО ПЕВАЊЕ И БАСМИЧКА СИМБОЛИКА АЦЕ ШОПОВА У ЗБИРЦИ ГЛЕДАЧ ВО ПЕПЕЛТА.....	371
Весна Кожинкова АЦО ШОПОВ ВО КНИЖЕВНАТА КРИТИКА.....	386
Биљана Рајчинова-Николова ИДЕНТИТЕТОТ НА ЧОВЕКОТ ВО ПРОСТОР И ВРЕМЕ ВО ПОЕЗИЈАТА НА АЦО ШОПОВ.....	402
Габриела Ивановска ОД НЕЖНИ КОКЕТИРАЊА ДО ОБИЧНИ УМИРАЊА -За сатирата и Ацо Шопов-.....	424
Искра Тасевска Хаци-Бошкова АЦО ШОПОВ ВО И ЗА ПРЕВЕДУВАЧКИОТ ЧИН.....	433
Иван Антоновски „ДВАНАЕСЕТМИНАТА ОД СОНЧЕВАТА КОЛОНА НА МЛАДОСТА“ НА ШОПОВ КАКО МЕТАЖАНР“ (Обид за микрочитање на единствената книга на Ацо Шопов без критички одглас).....	446
Марина Цветаноска ПУБЛИЦИСТИЧКАТА ДЕЈНОСТ НА КРСТЕ ПЕТКОВ МИСИРКОВ.....	455
Туркан Олцај МАКЕДОНИЈА ВО 60-ТИТЕ ГОДИНИ НА XIX ВЕК НИЗПОГЛЕДОТ НА ЕДНА РУСКА ПАТНИЧКА.....	465
Искра Тасевска Хаци-Бошкова ЗА МАКЕДОНЦКИТЕ РАБОТИ ОД КРСТЕ МИСИРКОВ НИЗ ПРИЗМАТА НА ПУБЛИЦИСТИКАТА.....	478

Свето Тоевски
ЗА МАКЕДОНЦКИТЕ РАБОТИ НА МИСИРКОВ –
ОСНОВА НА КОНЦЕПЦИЈАТА И ПРАКСАТА НА
ИНТЕГРАЛНИОТ МАКЕДОНИЗАМ КАКО
ЛИНГВАКУЛТУРЕН СЕОПФАТ НА МАКЕДОНСКИОТ
ИДЕНТИТЕТ НИЗ НЕГОВАТА ДИЈАХРОНИЈА И
СИНХРОНИЈА.....492

Мирна Бркиќ Вучина, Трајче Стамески
ПРЕДАНИЈА ЗА КАМЕНИТЕ СВАТОВИ ВО УСНАТА
ЛИТЕРАТУРА И ТРАДИЦИЈА ВО МАКЕДОНИЈА И
КАЈ ХРВАТИТЕ ВО БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА.....507

Зона Мркаљ, Ивана Ковачевиќ
КОМПАРАТИВНО ПРОУЧУВАЊЕ НА ПОЕЗИЈАТА
НА ИЗБРАНИТЕ СЛОВЕНСКИ ПОЕТИ ВО КОНТЕКСТ
НА ДИФЕРЕНЦИРАНАТА НАСТАВА.....521

Ивица Баковиќ
КАТАСТРОФАТА ВО ОГЛЕДАЛОТО:
СКОПСКИОТ ЗЕМЈОТРЕС ВО РОМАНОТ ВКУСОТ НА
ПРАСКИТЕ И ФИЛМОТ МЕМЕНТО.....538

Милан Д. Вурдеља
ФИГУРА БАРУХА СПИНОЗЕ У РАЗГОВОРУ СА
СПИНОЗОМ ГОЦЕТА СМИЛЕВСКОГ И МАНСАРДИ,
БАШТИ, ПЕПЕЛУ И ПЕШЧАНИКУ ДАНИЛА КИША.....553

CIP - Каталогизација во публикација Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

811.163.3(062)

811.163.3:811(062)

821.163.3.09(062)

МЕЃУНАРОДЕН семинар за македонски јазик, литература и култура. Меѓународна научна конференција (50 ; 2024 ; Охрид) 50. Меѓународна научна конференција на меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура при УКИМ во Скопје : Охрид, 1-3.9.2023 година / [меѓународен уредувачки одбор Ала Шешкен... и др.]. - Скопје : Универзитет "Св. Кирил и Методиј", Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура., 2024 (Скопје : Винсент графика). - [571] стр. ; 24 см

Фусноти кон текстот. - Библиографија кон трудовите. - Трудови на повеќе јазици. - Останати автори: Макеј Кавка, Данијела Костадиновиќ, Александар Скепаровски, Кристина Николовска, Гордана Алексова, Искра Тасевска Хаџи-Бошкова, Евдокија Илијевска. - Summagy

ISBN 978-9989-43-515-7

а) Македонски јазик -- Собири б) Македонски јазик -- Компарација со други јазици -- Собири в) Македонска книжевност -- Критики и толкувања -- Собири

COBISS.MK-ID 64087301

Универзитет „Св. Килрил и Мртодиј“

Бул. Гоце Делчев Бр. 9, 1000 Скопје,
Република Северна Македонија

Т: +389 2 3293 293
Ф: +389 2 3293 202
www.ukim.edu.mk

Република Северна Македонија
Министерство за култура

АЛКАЛОИД
СКОПЈЕ
Здравјејќио прег сè

ISBN-10 9989-43-515-4
ISBN-13 978-9989-43-515-7

9 789989 435157